

1923 - 1940 ARASI CUMHURİYET DÖNEMİ KADIN ROMANLARINDA İDEAL KADIN TİPİ OLARAK ERKEKLEŞEN KADIN*

Tuba YILMAZ¹

Özet

Tanzimat ile başlayan yenileşme hareketleri öncelikle askerî sahada gerçekleşir. Toplumsal birtakım kaygılar yenileşmenin kadının hayatında da söz konusu edilmesi gerektiği inancını öne çıkarır. Kadının değişimi, askerî alanda kazanılması beklenen muvaffakiyetin bir başka cihetini oluşturmaya başlar. Artık devletin selameti kadının değişimine bağlı bir hâl alır. Tüm bu gelişmeler dönemin romancıları tarafından kaleme alınan eserlerde de söz konusu edilir. Özellikle kadın yazarlar bu konuda yol gösterici olur ve eserlerinde yer verdikleri ideal kadın tasavvuru ile 'yeni kadın'ın sınırlarını belirlerler. Batılılaşma sürecinin hız kazanması ile kadının değişimi çeşitli tartışmaları da beraberinde getirir. Kadına, erkeğe özgü tüm haklara sahip olma çağrısını yapan bazı yazarlar bu hakkı elde edebilmeleri için kadını erkekleştirme yoluna giderler. Bu davete karşı çıkan dönemin diğer yazarları ise kadının kendi sahasında kalarak mücadele etmesinin doğru olduğunu savunurlar. Yaşanan tartışmalar kaleme alınan eserlerde 'erkekleşen kadın' tipinin doğmasına yol açar. Bu yeni tip, kimi yazarlar tarafından ideal kadın olarak değerlendirilirken kimileri ise erkekleşen kadını kendine has değerlerden ödün veren kadın olarak ele alırlar. Bu çalışmada Cumhuriyet döneminde kadın yazarlar tarafından kaleme alınan romanlarda söz konusu edilen erkekleşen kadın tipi ve ortaya çıkan bu yeni kadın tipine yönelik eleştiriler ve övgüler sebebiyle yaşanan tartışmalar üzerinde duruldu.

Anahtar kelimeler: Modernleşme, Yeni Kadın Algısı, Erkekleşen Kadın Tipi, Cumhuriyet Dönemi.

MANNISH WOMEN TYPES IN REPUBLIC PERIOD OF WOMEN'S NOVELS BETWEEN 1923 AND 1940

Abstract

The reformist movements, starting with Tanzimat, firstly occur in the field of military. The social worries show the necessity of reforms in the women's life. The idea of women's change, creates another dimension of expected success in the military field during Tanzimat era. With the beginning of this idea, the salvation of the Ottoman Empire depends on the change of women. All of these progresses are questioned by the authors of the period. Especially authoresses advise of modernization of women and they determine the boundaries of ideal woman with the idea of 'new women' perception in the novels. With the Westernization period the women change becomes fast but this transformation goes in an unplanned way. Some writers push women to the area of men to take the same rights of men. On the other hand, the writers who object to this idea, believe that women should stay in their area despite modernization. This study focuses on the concepts of 'ideal women', 'mannish women' which were mentioned by women writers in the novels of Republican era.

Keywords: modernization, new women's perception, mannish women, the republican period.

Giriş

Kadının değişimi için atılan ilk adımlar Tanzimat Dönemi'nde gerçekleşir. Siyasi alanda yaşanan kayıplara alternatif olarak ortaya konulan yenileşme fikri erkeklerin eliyle hayata geçirilir. Kadının modernleşmesini devletin kurtuluşu olarak gören Osmanlı aydınlarının

¹ İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yeni Türk Edebiyatı ABD DR Öğrencisi, tuba.yilmazz@hotmail.com

büyük çoğunluğu değişim sürecinde Batı'da yaşananın aksine kadının karşısında değil, yanında yer alır. Batı'da kadınlar başkaldırı sonucunda hak arama yoluna girerken bizde bu durum, vatanseverlik duygusuyla temellendirilir. Osmanlı'da kadını değişime teşvik eden de erkek olur.

Osmanlı toplumunda modernleşmenin nasıl gerçekleşeceği sorusu üzerinde duran aydınlar, toplumun temelini oluşturan aile üzerinde yoğunlaşırlar. "Aile, Tanzimat'la beraber sosyal hayatın en çok değişikliğe uğrayan kurumlarından biridir. Edebiyatın saraydan çıkıp sokağa yayılması gibi, aile de eski mahremiyetinin dışına taşınmış, ailenin esasen mevcut problemleri sosyologlar ve hukukçulardan önce edebiyatçıların teşrih masasına yatırılmıştır"(Okay,2005: 81). Bu sebeple, toplumda yaşanan değişim sürecini başlatanların dönemin edebiyatçıları olduğunu söylemek mümkündür. Özellikle Namık Kemal'in öne çıkardığı "Hürriyet" kavramı toplumun her alanında yenileşmenin başlamasına vesile olur. Yeni toplumu oluşturacak kadınların modernleştirilmesi fikri dönemin önde gelen isimlerinin büyük çoğunluğu tarafından kabul görür. Ancak değişim konusunda ortak noktada buluşan yazarlar, yöntem konusunda büyük ayrılıklara düşerler. Ortaya atılan farklı düşünceler birtakım tartışmaları beraberinde getirir.

Cumhuriyet dönemine ait birçok romanda karşımıza çıkacak olan yeni kadın imajı, Tanzimat dönemi yazarlarından Namık Kemal'in eserinde yıllar öncesinde kaleme alınır. Namık Kemal, *Vatan Yâhut Silistre* isimli tiyatro eserinde Zekiye'ye vatanı uğruna savaşa hazır kahraman kadın misyonunu yükler. Başlangıçta nişanlısı için kılık değiştirip orduya katılan kahraman, kısa sürede vatanı uğruna hiç düşünmeden canını vermeye hazır hâle gelir. Sıtkı Bey ile kalede kalmak isteyen Zekiye arasında şu konuşma geçer:

"Sıtkı Bey: - Çocuğum, ne işe yararsın ki seni ahkoyalım?"

Zekiye: - Vatan için öleceğim! Başka ne hizmet istersiniz?"

Sıtkı Bey: - Sen, daha silah kullanamazsın.

Zekiye: -Ben, size canımı sunuyorum. Siz, bana yaşımın küçüklüğünü söylüyorsunuz. Buraya adam öldürmek için mi geldiniz, ölmek için mi? Öldürmek içinse, beni de öldürün. Ölmek için ise, emin olunuz ki, sizden daha kolay, daha rahat ölürüm" (Namık Kemal, 1988: 46).

Namık Kemal'in eserinde Zekiye, sadece nişanlısına duyduğu aşk ile vatan aşkı arasında tercih yapan sıradan bir kahraman değildir. Şüphesiz onun aşkına karşılık vatanını tercih etmesi yazar tarafından takdir edilen bir durumdur, ancak asıl dikkat çeken husus kahramanın orduya gönüllü yazılabilmesi için erkek kılığına girme ihtiyacını hissetmiş olmasıdır. Namık Kemal'e göre Zekiye, nişanlısına duyduğu aşk sebebiyle orduya katılma kararı alarak doğru bir harekette bulunur. Fakat onun bu kararını bir kadın olarak gerçekleştirmesi mümkün değildir. Hem tanınmamak hem de üzerine almak istediği vazife sebebiyle çevresindekiler tarafından yadırganmamak için erkek kıyafetleri giyen Zekiye, Namık Kemal'in kadına sunduğu "hürriyet" anlayışının küçük bir göstergesi olur. Yazara göre Zekiye'nin hür hareket edebilmesi için cinsiyetinin sınırlarını aşması gerekir. Bu durum, adeta kahramanın şahsında tüm kadınlara sunulan bir çözümdür.

Namık Kemal, kadının toplumda aktif olmak istediği her alanda "kadın" olduğu için eleştirileceği düşüncesi ile erkekleştirilmesi gerektiğini öne sürer. Yazar, kendi sahasında özgürleşemeyen kadınlar için onları erkeklerin dünyasına çekerek kadına özgür bir alan yaratmanın doğru olduğu düşüncesini savunur. Böylelikle yeniliğe açık kadınların, erkeklerin dünyasına girerek modernleşme karşısında kendilerine yöneltilecek toplumsal baskısından kurtulacağı düşünülür. Bu düşünce zamanla yaygınlaşır ve kadınlar için erkeklerin sınırları onları yeniliğe kapalı kişilerin eleştirilerinden korunacağı bir sığınak halini alır. Çünkü kadın artık toplumda hemcinslerini aşan farklı bir konuma yerleşir. Yazarın tasavvur ettiği kadın

kahraman zamanla kendi dönemini ve sonraki dönemleri etkileyecek önemli sembol isimlerden birisi olur. Namık Kemal'in Zekiye'ye yüklediği misyon Cumhuriyet ile birlikte farklı tartışma ortamlarında gündeme gelir.

Kadın hareketlerinin başlamasında, kadının hak, adalet ve özgürlük arayışına girmesinde “unutulmuşluk” hissini etkisi yadsınamaz. Kadına unutulduğunu hatırlatan ise dönemin yazarları olur. Abdülhak Hamit'in “*Bir milletin nisvânı derece-i terakkisinin mîzâmıdır*” (Tekeli, 1982: 193) ifadeleri ile unutulmuşluğunu hatırlayan kadın, toplumdaki yerini tartışmaya başlar. Tanzimat'tan itibaren yaşanan süreç farklı kollardan desteklenerek Cumhuriyet ile zirveye ulaşır. Artık roller değişir ve kendisine hak veren erkekken bu defa mücadele eden, hak arayışına giden kadın olur. Bunun en bilinen örneği, siyasi alanda yaşanan mücadeleler olur. Gücünün idrakine varan kadın, ilk olarak seçme ve seçilme hakkını elde etmek ister. Bilinenin aksine kadına bu hak, devlet tarafından sunulmaz, yaşanan mücadeleler sonucu kadınlar tarafından “zorla” elde edilir.

Kadınların II. Meşrutiyet'ten itibaren oy hakkı için mücadele ettikleri görülür. Bu dönemde birçok konuda olduğu gibi siyasi mücadelelerinde de kadına yol gösterici dönemin dergi ve gazeteleri olur. Bunlar arasında dönemin önemli dergilerinden *Kadınlar Dünyası*'nda “İngiltere’de seçim hakkını elde etmeye çalışan sufrajetler hakkında ayrıntılı bilgi veriliyordu. Hareketin amacı, “erkeklerin istibdadından kurtulmak, toplumsal hayata bilfiil iştirak etmek” olarak belirtiliyor, kullanılan yöntemler açıklanıyordu” (Çakır, 1994: 305). Bu mücadeleyi hızlandırmak ve zaferle sonuçlandırmak için Cumhuriyet Halk Fırkası'ndan önce, Nezihe Muhiddin'in liderliğinde Kadınlar Halk Fırkası {16 Haziran 1923} kurulmak istenir. Ancak siyasi irade partinin kurulmasına izin vermez. Hükûmet'in Kadınlar Halk Fırkası'nın kurulmasına neden izin vermediğine yönelik Nezihe Muhiddin; “Hükümet, henüz siyasi haklarını kazanmamış olan kadınların bir parti kurmasına izin vermeyeceğini öne sürmüştür. Bu görünürdeki nedendir” (Zihnioğlu, 2003: 148) yorumunu yapar. Tüzüğü sert bulunan fırka, siyasi otoriteden beklediği desteği göremeyince daha ılımlı bir tüzükle, bu defa Türk Kadınlar Birliği adı altında {7 Şubat 1924} kurulur. Birliğin programında kadının gelişimine her alanda katkı sağlamak temel ilke olarak kabul edilir. Bu nedenle çeşitli derneklerin kurulmasına vesile olan Kadınlar Birliği, İstanbul'da yetimhane açmak ister ve “millete devredilen saray ve köşklerden birinin yetimhaneye çevrilmesi için Mustafa Kemal'in eşi Latife Hanım'a başvurur. Latife Hanım, maarif vekili Vasıf Bey'e bu hususu bildirdiğini belirterek Birliğe yanıt verir. Latife Hanım'ın bu tutumu, Kadın Birliğine “muaveneti” (desteği) olarak açıklanır” (Zihnioğlu, 2003: 154) . Mustafa Kemal'in eşi tarafından destekleniyor olmak birliğe cesaret verir. Latife Hanım'ın bu yardımı bazı çevrelerce “feministleri desteklediği” şeklinde yorumlanır ve çeşitli tartışmaların başlamasına zemin hazırlar.

Nezihe Muhiddin ve arkadaşları birliği kurar kurmaz kadına oy hakkını elde edebilmek için yoğun çalışmalara başlarlar. Mart 1927 yılında büyük bir miting düzenlenir ve ortak bir bildiri meclise gönderilir. 1927'de yapılacak seçimlerde oy kullanmak isteyen kadınların bu isteği hükûmet tarafından kabul edilmez. Son olarak kadınlar, Mustafa Kemal ile yüz yüze görüşme kararı alırlar. Birliğin aktif üyelerinden İffet Halim Oruz, Mustafa Kemal ile yaptığı görüşmede kendisine: “Gazi Hazretleri, erkekler, köylü, kentli seçme ve seçilme hakkına sahip değil midir, kadınlarımızı neden ayırt edeceğiz, niçin onlar bu haklara sahip olmasın?” (Armağan, 2006: 34) sorusunu yöneltir. Bunun üzerine Mustafa Kemal; “Erkekler asker ocağında vazife görüyor, orada talim ve terbiyeden geçiyor, kadınlarımızı yetiştirmemiz lâzımdır” (Armağan, 2006: 34) cevabını verir.

Kadınlar Mustafa Kemal'in huzurunda da istediklerini elde edemedi ayrırlılar. “Atatürk'e göre kadınların talep ettikleri siyasi haklar karşısında erkekler gibi “bedel” ödemeleri gerekmektedir. Bu bedel de zorunlu askerliktir. Eğer kadınlar seçme ve seçilme alanında erkeklerle eşit haklara kavuşmak istiyorlarsa, askerlik gibi erkekliklerin aleyhine olarak eşitliği bozan bir duruma da razı olmalıydılar. Ona göre, vazife mukabili olmayan hak mevcut değildir” (Armağan, 2006: 34). Mustafa Kemal'in ileri sürdüğü bu düşünce, kendisinin de kadına oy hakkının verilmesi için henüz erken olduğu fikrini savunduğunu gösterir. Nitekim 1930

seçimlerinde de kadınlar oy kullanamazlar. Fakat mücadeleyi sonuna kadar sürdürmekte kararlı olan kadınlar, 1935'te istedikleri haklara kavuşurlar, ancak bu, birliğin sonunu da beraberinde getirir. Türk Kadınlar Birliği 1935'te hükûmetin isteğiyle kendi kendini fes etmek zorunda kalır. "Kadınlar Birliğinin kapatılmasıyla, kadınlar cephesinde oluşan sivil toplum potansiyeli yok olur, Türkiye'de feminist hareket de noktlanır. Artık bundan sonra yalnızca resmi ideoloji ve söylemler varlık gösterebilir ve toplumu bu yönde mobilize etmeye çalışılır" (Çaha, 1996: 120).

Tanzimat Döneminde karşımıza çıkan kadını erkekleştirilme gayesi, askerlik vazifesi, Cumhuriyet Döneminde de benzer yaklaşımlar etrafında devam eder. Kadının özgürleşmesi karşılığında ondan erkeğe has vazifeleri yüklenmesi beklenir. Kendi sahası içerisinde haklarına kavuşamayan kadına tek seçenek olarak erkekleşme sunulur. Bu durum Cumhuriyet Döneminde daha da hızlı bir şekilde kadına empoze edilir.

Cumhuriyet ideolojisinin ortaya koyduğu yeni erkek ve kadın imajı geleneksel algılayışa karşı oluşturulan iki kutbun kesin çizgilerle ayrılmasına yol açar. "Yeni" olan "yeni devlet" in simgesi halini alırken "geleneksel" olan ise "geri" sayılmaya başlanır ve büyük bir kesim tarafından dışlanır. Bu dönemde öne çıkan "yeni" imajlardan birisi de "asker kadın" algısıdır. Mustafa Kemal'in oldukça önem verdiği bu konuda, topluma örnek olması için eşi Latife Hanım'ın başörtüsü ile birlikte asker üniformasını andıran kıyafetler giymesi dikkat çeker. Mustafa Kemal, kadının erkekleşmesini ya da erkekler ile her alanda eşit haklara sahip olmasını destekliyordu, ancak kadının siyasi alanda bulunması ya da çeşitli "feminist" çıkışlar yapmasını doğru bulmuyordu. Bu nedenle eşi Latife Hanım'ın Kadınlar Birliğini desteklemesi Mustafa Kemal'in onaylamadığı bir durumdu.

Kendisinin "Latife Hanım'dan boşanmasına ilişkin dış basındaki haberlerde, Mustafa Kemal'in boşanma nedenleri, "ultra- modern" Latife Hanım'ın "feminist görüşlere sahip olması ve politik etkinliklere katılması" olarak açıklanıyordu: "Yeni Türkiye'nin lideri, eşinden aşırı modern olduğu ve dünyada erkeklerle aynı rolü üstlenmek istediği için boşanıyor." Yorum yazısında, "O halde Mustafa Kemal'in modern Türkiye'nin kadınlarının ülkenin hayatına erkeklerle eşit düzeyde katılması isteği samimi değil mi? Bir feministle yaşamak, yoksa Türk Başbakanın kadının eski durumuna dönmesi gerektiğini düşünmesine mi yol açtı?" soruları yer alıyordu" (Zihnioglu, 2003: 154).

Esasen Cumhuriyet'in ortaya koyduğu kadın politikası hiçbir dönem net ifadeleri içinde barındıramamıştır. Bir taraftan kadının değişimi, yenileşmesi arzulanırken diğer taraftan kadının çeşitli haklara ulaşması engellenmek istenir. Değişimde ya da modernizasyonda hangi kriterlerin esas alınacağı belirsiz olmasına rağmen, netliğini koruyan husus ise, Kemalist ideolojinin ortaya koyduğu "cinsiyetsizleştirme" politikası doğrultusunda öne çıkan 'asker kadın' algısı olur. Asker kadın, Türk toplumunun yadırgamadığı bir durumu ifade eder. Bu nedenle, kadının yakın tarihte büyük bir özveri ile cephede çalışması savaş sonrasında kadından beklenen askerlik vazifesi Cumhuriyet'in arzuladığı ideal kadın algılayışı açısından önemli bir dayanak olur.

1. Asker Kadımlar

Cumhuriyet'in ilan edilmesi, Meclis'in açılması, yapılan çeşitli reformlar, tüm bunlar oy hakkını elde edene dek kadınların beklentilerini karşılamaz. Bu dönemde bir tarafta kadına oy hakkını vermek istemeyenler ya da bu hakkı çeşitli şartlara bağlayanlar, diğer tarafta sonuna kadar mücadele etmeyi düşünen kadınlar bulunur.

Kadınların siyasi alanda başlattığı mücadele yıllarında Halide Edib gibi önemli bir ismin çerçevesinin dışında kalmayı tercih etmesi dikkat çeker. Meclise girebilecek ilk isimlerden birisi

olan Halide Edib, bu dönemde iki önemli eserini kaleme alır: Bunlardan birisi *Ateşten Gömlek* diğeri *Vurun Kahpeye* romanıdır.²

Kaleme aldığı *Ateşten Gömlek* (1923) romanında romanın kahramanı Ayşe, güçlü iradesi, zekâsı ve azmi ile bir erkek gibi cepheye gitmeyi hak eder. Kahramanın Anadolu'ya geçmesi ile erkek kahramanlarla arasındaki fark ortadan kalkar. Ayşe de diğer kahramanlar gibi çetelerin açtığı ateşin arasında kalır, o da bir erkek gibi ata biner, cephenin getirdiği tüm sıkıntılara katlanır. Halide Edib romanında bir kadını vatani uğruna gidebileceği en son noktaya ulaştırır. Ayşe'yi ideal kadın yapan aldığı eğitim, güzelliği ya da diğer meziyetleri değildir. Onu erkeklerden üstün kılan cesareti ve cepheye gitme arzusu olur. Yazar için Ayşe'nin ölümünün cephe, askerlerin arasında gerçekleşmesi onu ayrıcalıklı bir konuma taşıyan bir başka husus olarak görülür. Halide Edib'in öne çıkardığı ideal kadın tasavvuru Mustafa Kemal gibi kadının askerlik vazifesi alarak erkek ile eşit şartlara kavuşabileceği fikrini savunularla örtüşür gibi görünse de, Halide Edib ile Mustafa Kemal'in bu konuda farklı düşündükleri ortadadır. "Halide Edib'e göre feminizm, dişi cinsten yana bir cinsiyetçilik (sexism) olarak nitelenebilirdi; bu nedenle de ortaya attığı meseleler, ulusun elzem toplumsal meseleleri düşünüldüğünde çok küçük ve ehemmiyetsiz görünüyordu. Halide Edib'e göre yegâne şerefli dava, ulusal dava için çalışmak ve ulusu yüceltmeye çalışmaktı. Bu davada kadın ve erkek, ulusal hizmet konusunda birbirlerinden ayırt edilemezdi" (Durakbaşı, 2000: 198). Yazar, kadının askerlik vazifesini alması yönünde yapılan tartışmalara da bu çerçeveden bakar. Ona göre kadının cepheye gitmesini gerekli kılan tek durum ulusal bir tehdit karşısında vatani savunma zorunluluğudur. Bu nedenle kaleme aldığı romanlarda "savaş zamanında" cepheye yer alan kadın kahramanlar dikkat çeker. Halide Edib, kadının sadece savaş yıllarında, erkeklerle birlikte cepheye düşmana karşı mücadeleye girebileceğini savunurken Mustafa Kemal bunu sürekli bir devlet politikası haline getirmek ister.

Ateşten Gömlek romanında vatanseverlik duygusu öne çıksa da daha sonra yayımlanan *Vurun Kahpeye* (1923) romanındaki arka planla örtüşen bazı yaklaşımlarına dikkat ettiğimizde mevcut yönetime duyulan tepki daha kuvvetli hissedilir. Cumhuriyet'in yeni ilan edildiği bu yıllarda yazarın "karamsar ruh halini yansıtan önemli romanı *Vurun Kahpeye*" yi (Çalışlar, 2010: 302, 303) yazıyor olması dikkat çeker.

Romanın kahramanı Aliye, sadece çocuklara eğitim veren sıradan bir öğretmen değildir. Romanın başında kasabalı ile mücadele içine giren genç kahraman, romanın sonlarına doğru aynı mücadeleyi düşman kuvvetlerine karşı sürdürür. Çocukları eğitmek için gittiği Anadolu'da bir anda kendisini askerî vazifelerin içinde bulur ve gerektiğinde cepheye bir asker gibi Milli Mücadele için kendisini ortaya atar. Yunanlılar'ın kasabayı işgali bu duruma en güzel örneklerden birisidir. Aliye, Yunan Kumandanı Damyanos'un yanına onu oyalamak amacıyla gitmek zorunda kalır. Onu bu çetin vazifeye gönderen Tosun Bey, Aliye'nin ne kadar güçlü bir kız olduğunu vurgulamak amacıyla onu ordudaki askerlere benzetir. Aliye'nin övgü kazanmasına, erkeklere özgü olan askerlik vazifesini onlardan çok daha üstün bir şekilde yerine getirebilme yeteneğine sahip olması neden olur. Tosun Bey, kahramanı cepheye diğer askerlerle eşit bile tutmaz. Onun gözünde Aliye tanıdığı diğer askerlerden üstün konumdadır.

"Seni ölümden beter bir şeye gönderiyorum. Fakat senin zekân, senin kahraman kalbin bu felâketten de bir yol bulup sıyrılacaktır. Her halde sana namusum üzerine yemin ediyorum ki, senden daha cesur, senden daha kahraman bir tek asker tanımıyorum. Hatta Türk ordusunda bile, anladın mı? Çünkü senin çekeceğin ıstırapı, senin feda ettiğin şeyi feda eden kimse, daha ben görmedim" (Adıvar, 2004: 148).

Tosun Bey'in kahramana yaklaşımı toplumdaki ataerkil düzenin bakış açısını yansıtan bir örnektir. Aliye'nin cesareti, fedakârlığı karşısında Tosun Bey sadece onu takdir eder. Aliye'nin

² Halide Edib'in *Ateşten Gömlek* ve *Vurun Kahpeye* romanlarında kadın kahramanlarını cepheye gönderebilmesinin arkasında kendisinin de Milli Mücadele yıllarında cepheye bulunabilme şansını yakalamış olması yer almaktadır. Yazarın dönemin diğer yazarlarından üstün konuma taşıyan bu durum, eserlerinde cepheyi de dönemin yazarlarına nazaran daha başarılı bir dille kaleme almasını sağlar.

kaderini değiştiremez, kasabadaki erkeklerin onun için tasarladığı sona müdahale edemez ya da Aliye'nin kasabalının gözündeki statüsünü değiştiremez. Genç kadının kazandığı takdir Halide Edib'in hayatından önemli bir kesiti temsil eder. "Romadaki menekşe gözlü, nar dudaklı, narin Aliye Öğretmen'in Halide'yi andıran yönleri vardır. İkisi de öğretmendir. Aliye, Halide gibi Rumca konuşabiliyor. Aliye'nin annesi de kendi annesi gibi veremden ölmüştür" (Çalışlar, 2010: 303). Tosun Bey'in Aliye'nin hayatında yetersiz kalışına mukabil Halide Edib'in yaşadığı mücadeleler sırasında onun çevresindeki erkeklerin de yetersizliği dikkat çeker.

Halide Edib ile Mustafa Kemal'in kadının askerliği konusunda farklı düşüncelerinin arka planında Halide Edib'in yıllarca cephede vazife almasına karşılık Meclis'te aradığı desteği bulamaması yer alır. Meclis sıralarında kadının yer alıp almayacağı tartışıldığı dönemde Halide Edib ciddi hayal kırıklıkları yaşar. Meclis yolunda Mustafa Kemal'den ve çevresindeki diğer erkeklerden beklediği desteği bulamaz. Yazar ile Mustafa Kemal arasında yaşananlar ise farklı yorumların ortaya çıkmasına zemin hazırlar. "Halide Edib'in Türk kamuoyunda ve basın yayın dünyasındaki imajı iki yönlüdür. Birincisi, örnek Türk kadını, Türk kadınlarının kurtuluşunda öncü bir kadındır. İkincisi ise demonik bir karakter ve Atatürk devrimlerine ihanet eden hırsı olan bir kadındır. Başka yorumlarda ise Halide Edib'in Atatürk'e karşı çıkışı, rejimi diktatörlükle suçlaması ve Cumhuriyet rejimine sadık olmayışı eleştiriliyordu" (Durakbaşa, 2000: 152). Mustafa Kemal için topluluğun özgürlüğü bireysel özgürlüklerden çok daha büyük önem arz ederken Halide Edib için bireysel haklar her şeyden üstün konumdaydı. Bu iki farklı bakış, iki önemli ismin ciddi ayrılıklara düşmesine neden oldu. Bu dönemde iki ismin arasında yaşananlar, Halide Edib'in Meclis'te istenilmemesi³ yazarı gönüllü sürgüne yönlendirir ve uzun bir süre memleketinden ayrı yaşama kararı alan yazar, Mustafa Kemal'in ölümünün ardından yurda döner.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında, dönemin birçok kadın yazarı gibi Halide Edib de siyasi mücadelenin içinde yer alır, ancak birçokları gibi "hayallerini gerçekleştirecek görevler beklerken Halide de manevi anlamda linç edilmiş, işlevsiz kılınarak "öldürülmüştü". *Vurun Kahpeye* adı, başına gelenlerin bir özeti idi" (Çalışlar, 2010: 303). Halide Edib'in her iki romanında ele aldığı kadın kahramanlar Kemalist ideolojinin "cinsiyet kimliği" yerine "toplumsal kimlik" algısını "sadece cephede" temsil eden önemli kadınlarıdır. Askerlik vazifesi her ne kadar cephede silahaltında yapılarak yerine getirilen bir görev olsa da, kadın duyarlılığına sahip yazarlar bu durumu farklı değerlendirmektedir. Kadının haklarını aramada böyle bir pozisyonu kabul etmesinin ön şart olduğunu gören "aydın kadınlar" kadının erkekler kadar güçlü olması gerektiği vurgusunu kadının cephedeki muvaffakiyeti ile paralel değerlendirmeyi doğru bulmuşlardır.

Askerlik meselesinin oldukça yoğun tartışıldığı yıllarda Şükûfe Nihal'in *Çöl Güneşi* (1933) romanında bu konuya gönderme yapması önem arz eder. Nezihe Muhiddin ile kadının siyasi haklarını kazanması için parti çalışmalarında bulunan yazar, bu uzun soluklu mücadeleden netice alamayınca kadının kazanması gereken öncelikli hakkının ekonomik özgürlüğünü olduğu düşüncesini savunmaya başlar. Şükûfe Nihal, kadının çalışmasını sadece erkek karşısında bir güç olarak görmez. Ona göre çalışmak, siyasi alanda elde edilemeyen hakların elde edilmesi için denenmesi gereken bir başka yoldur. Yazara göre kadının toplumda yok sayılmasının temel nedeni erkekler gibi para kazanıyor olmamasıdır. Bu nedenle yazar, eserinde kahramanı Zehra aracılığıyla kadının temel meselesinin siyasi haklar olmadığını savunur.

"Ben, kadını siyasi hakka malik etmek için uğraşan kadın cemiyetlerine hayret ediyorum. Bu cemiyetler, evvela, bütün kadınları bir iş sahibi etmeye alıştırmak için çalışmalı."

³ İpek Çalışlar, *Halide Edib: Biyografisine Sığmayan Kadın*, isimli eserinde tartışmanın Halide Edib'e bakan yönünü "*Cepheye gel, Meclis'e gelme!*" başlığı altında kaleme alır (Bkz: İpek Çalışlar, *Halide Edib: Biyografisine Sığmayan Kadın*, s. 284).

Çünkü içtimai mevki olmayan hiçbir fert siyasi hakka malik olamaz” (Şükûfe Nihal, 2008a: 162, 163).

Dönemin yazarlarından hiçbirisi kadının cephede vazife almasını desteklemez. Dolayısıyla, kadının cephede vazife almasına karşılık oy hakkından bahsedilmesi kadınlar tarafından kabul görülen bir teklif olmaz. Eserlerde cephede yer alan kadın kahramanlara yer verilmesinin nedeni ise, yaşanan süreçte yazarların, kadının bir asker kadar güçlü olmaması halinde hayatın zorluklarına tutunamayacağını düşüncesinden kaynaklanır. Onlara göre savaşın kazanılmasında nasıl cephede mücadele eden kadınların önemi büyükse aynı şekilde savaş sonrasında kadınların hak ve hürriyet arayışından ekonomik kalkınmalara kadar pek çok meselede kadının cephedeki güçlü tutumuna, dik duruşuna tekrar ihtiyaç vardır.

2. Babaya Benzetilen Kız Çocukları

Feminist teorinin etkisi altında kalan yazarlar, kadını erkek ile eşit statüye taşımak amacıyla çeşitli yollara başvururlar. “Ataerkil toplumda erkeğin statüsü kadınınkine üstün olduğu için, erkeğe ait değerler yüceltilirken kadınlığa ait değerler küçümsenmektedir. Bu bağlamda toplumsal hiyerarşide yükselmek isteyen/ durumunda kalan kadınların erkek değerlerini içselleştirmesi ve erkeksileşmesi kaçınılmaz görülmektedir. Nitekim aynı cinsiyetçi hiyerarşinin bir yansıması olarak “erkek gibi kadın” deyimini hâlâ bir övgü anlamını taşımakta; “kadın gibi erkek” deyimini ise hakaret izlenimi uyandırmayı yaygınlıkla sürdürmektedir” (Yaraman, 2002: 47).

Kadın için erkeğe benzemek, erkek ile ortak alanlarda bulunabilmek, onun yaptığı her işi yapıyor olabilmek bir övünç kaynağı olur. Cinsiyet farkını aradan kaldırmaya yönelik yapılan bu çalışmaların romanlarda tezahürü ise babaları tarafından yetiştirilen kız çocukları şeklinde karşımıza çıkar. Özellikle erken dönem Cumhuriyet romanlarında yeni kuşak kız çocuklarının babaları tarafından yetiştirilmesi dikkat çekici bir husustur. “Annesinin kızı” tabiri toplumdan silinip “babasının kızı” söyleminin yerleştirilmek istenmesi dikkat çeker. Bu durumun en keskin örneğine Halide Edib’in *Tatarcık* (1939) romanında rastlarız. *Tatarcık* romanında ideal kahraman Lâle, eserin başından sonuna kadar bu özelliği vurgulanarak söz konusu edilir. Lâle’yi yetiştiren, ona eğitim veren ve onun üzerinde etkili olan kişi annesinden ziyade babası olur. Bu durum onun kişiliğinin oluşmasında oldukça önemli bir rol oynar. Halide Edib daha romanın başında kahramanı tanıtırken onunla babası arasında sıkı bir ilişki kurar.

“Bizde "anasına bak kızını al, kenarına bak bezini al", derler ve bu söz eskiden beri kızların analarına çektiğini ima ederdi. Fakat bizim Tatarcık öyle pek atalar sözüne uyacak umumî örneklerden değildir. O kadar ki, köy halkı bin yıllık darbimeseli onun için değiştirmiş, "babasına bak kızını al" demiye başlamıştır” (Adıvar, 1939: 8).

Tatar Osman’ın Lâle’yi yetiştirdikten sonra ölümü ise dikkat çeker. Onun ölümüyle Lâle, romanda daha çok öne çıkmaya başlar. Babanın ölümü genç kızın bir erkek gibi yetiştirilmesi neticesinde hayatın güçlüklerine karşı ne kadar dirençli olduğunun göstergesi kabul edilebilir. Babasız kalan genç kız, omuzlarına binen sorumluluk ile daha çok çalışmaya başlar. Annesini kimselere muhtaç etmemek için bir erkek gibi dinlenmeden çalışır, ders verir, zerzevat yetiştirir, keçi otlatır ve babası gibi balık tutar. Lâle, sadece karakter olarak babasına benzemez. Onun fiziki açıdan da babasına benzediği özellikle vurgulanır. *Tatarcık*, Osman Bey’e benzediği için babasının yaptığı her işi başarıyla yapar. Babası denizci olan genç kız, tıpkı onun gibi başarılı bir denizci olur. Herkesin denize açılmaya korktuğu günlerde bu kız babası gibi korkusuzca balık tutmaya gider. Babasından kalan balıkçı kıyafetlerini giyen Lâle’yi görenler, Tatar Osman’ın yaşadığını sanırlar. Genç kız roman boyunca babası tarafından yetiştirilmiş olmanın ve erkeğe benzemenin getirdiği avantajları yaşar.

Lâle’nin sporcu yönünü de öne çıkaran yazar, Recep’i kurtaran kişi olarak onu romanın erkek kahramanlarının önüne geçirir. Kahramanın evlilik meselesinde, tercih yapma hakkına sahip olması açısından erkeğe benziyor olması önemli görülür. Gençler Paşa babayı ziyarete

gittiklerinde hepsine bir eş bulan Paşa, Lâle'ye erkeğe benzediği için istediği ile evlenebileceğini söyler. Roman boyunca Lâle'nin erkeğe benzemesine, sosyal hayatta karşısına çıkan tüm meselelerde hayatını kolaylaştıran bir olgu olarak değinilir. Yazara göre Lâle, erkeğin arkasında değil yanında olan bir kızdır. Bunu da erkekle aynı şeyleri yapabilme kabiliyeti ile ispatlar.

Dönemin yazarlarından Şükûfe Nihal'in *Yalnız Dönüyorum* (1938) romanının tarih itibarıyla 1908'de başlaması önemli bir husustur. 1908'de, Hürriyet düşüncesinin toplumu şekillendirmeye başladığı bu önemli tarihte babasının yetiştirdiği, babasına benzeyen bir kız çocuğu karşımıza çıkar. Roman boyunca kahramanın karakterinin teşekkülünde etkili olan isimler hep erkeklerdir. Bunlardan ilki kahramanın babasıdır.

"Babam, benim dünyada ilk tesirinde kaldığım büyük adam!.. Bakışı, görüşü, sesi, sözüyle bana hâkimdi..." (Şükûfe Nihal, 2008b: 201)

Yıldız'ın babası, kızını bir erkek çocuğu gibi yetiştirir. Onu sürekli kendisi ile gezdirir ve ona bir erkek muamelesi yapar. Hürriyet çalışmalarının yapıldığı salonlarda, siyasi söylemlerin arasında büyüyen kahraman, babasının kendisini bu şekilde yetiştirmesinin hayatındaki önemine vurgu yapar.

"Babam bana ince hatıralar bıraktı; onların yerine birkaç apartman bıraksaydı, bugün kalbimde bir taş yüküm ağırlığından başka bir şey duymayacaktım."

Babamdan, babamın toplantılarına gelenlerden, orada okunan, söylenen şeylerden aldığım ilhamlar, bana bütün hayatımda yoldaş oldu" (Şükûfe Nihal, 2008b: 202).

Yıldız, çocukluk dönemini oldukça önemli bir tarihte geçirir. Babasının çalışmalarının da etkisiyle vatanına büyük bir sevgi ile bağlanır. Babasının ölümünün ardından hayatındaki büyük boşluğu dolduran isim ise amcasının oğlu Fahir olur. Fahir'in Çanakkale'ye gitmesiyle birlikte Yıldız da Anadolu'ya, cepheye gitmek ister, ancak şartlar buna müsaade etmez. Bu sırada karşısına Hasan çıkar. Anadolu'ya birlikte gidecekleri fikri ve Hasan'ın da memleketine olana bağlılığı Yıldız'ı etkiler. Aldığı eğitime, yaşadığı zorlu dönemlere, babasının tesiriyle oluşan güçlü karakterine rağmen Yıldız, Hasan ile evlenerek "erkekleşmeyi" savunan yazarların tasavvur ettiği kahramanlar arasında tek hata yapan olur. 1930'da sona eren romanda, bu süre içinde, Yıldız, Hasan'ın tutumları karşısında hep babası ve Fahir'i hayal eder, onlara sığınır. Yıldız'ın güçlü karakterine rağmen Hasan'ı değiştirememesi ise dikkat çeker.

Yazarın *Çöl Güneşi* (1933) romanında kadın, erkekleşmesi, evlilik ve iş hayatında erkek ile eşit haklar için mücadelesiyle söz konusu edilir. Romanın kahramanı Zehra, erkek gibi çalışan ve evlilik kararını alırken de erkek ile aynı şartları talep eden bir kadındır. Zehra feminist mücadele içindeki kadını temsil eder, her alanda erkekle eşit hakları savunur, inandıklarını hayatında tatbik eder. Roman boyunca sarf ettiği tüm sözler feminist söylemleri içerir.

Şükûfe Nihal ne *Çöl Güneşi*'nde ne de *Yalnız Dönüyorum*'da tasavvur ettiği kahramanları Halide Edib'in kahramanları kadar erkekleştirmez. Yazara göre, kadının erkekleşmesi sosyal hayatta ihtiyaç duyduğu temel haklara kavuşmasına imkân sağladığı nispette gerçekleşmelidir. Kendisiyle yapılan bir mülakatta "kadının erkekleşmesine taraftar değilim" (Öztürkmen, 1999: 28) ifadesini kullanır. Fiziki yönden kadının erkekleşmesine karşı olan yazar, eserlerinde babası tarafından yetiştirilen kız çocuklarına, erkekler ile aynı hakları elde etmek için mücadele eden kadın kahramanlara geniş yer verir. Yazar için temel ölçülerden birisi kahramanlarının, dönemin tüm yazarları tarafından tenkit edilen "yapma bebek" seviyesine düşürmeme gayretidir. Bu sebeple kahramanları dönemin kadınlarına nispeten daha sade ve doğaldır. Bu kahramanlardan birisi de Zehra'dır.

Zehra'nın romandaki temel fonksiyonu sosyal hayattaki kadının evlilik ve çalışma hayatında karşılaştığı zorlukları vurgulamaktır. Evlilik meselesinde erkekler gibi seçme hakkına sahip

olmama, erkeğin mağdur ettiği kadının ahlâkının sorgulanması, çalışan kadının toplumda yerinin olmaması yazarın çözümler bulmaya çalıştığı temel meselelerdir.

Romanda ideal kadını temsil eden Zehra ise gerçek anlamda bir fert olarak karşımıza çıkar. Eserde Zehra'nın cinsiyeti öne çıkarılmaz, hatta yazar onu adeta cinsiyetsizleştirir. Onun çalışmasını, evliliğe yaklaşımını bir taraftan yakın arkadaşı Müeyyet, diğer taraftan çevresindeki erkekler sorgular. Zehra ise romanın başında bu meseleler için: "(...) bir erkeğin koluna dayanarak yaşamaktan azap duyuyorum" (Şükûfe Nihal, 2008a: 130) ifadesiyle, kadının tek başına ayakta kalabileceğini savunduğu gibi, "çalışan kadının" erkekleşeceğine dair toplumda yaygın olan görüşe cevap verir:

"Bazılarının zannettiği gibi, bu hanımlardan hiçbiri de ruhen erkekleşmedi. Şu veya bu türlü işin cinsiyete tesir etmesi oldukça manasız bir fikir..."

"Tabiatın büsbütün ayrı duygularla yarattığı insani kıyafeti, iş gücü küçük şeylerin değiştireceğine inanmak gülünç değil mi?" (Şükûfe Nihal, 2008a: 152)

Halide Edib'in babasının himayesinde yetiştirdiği roman kahramanlarından birisi de *Kalp Ağrısı* (1924)'ndaki Zeyno'dur. Zeyno'nun babası ile olan ilişkisi yazarın diğer romanlarındaki baba - kız ilişkileri ile paralellik gösterir. Zeyno'nun, annesini küçük yaşta kaybettiği için, yakınındaki kişi babası olur. Annenin ölümü, Zeyno'nun babası ile olan kuvvetli bağı, kahramanı erkekleştirmek için hazırlanan bir zemindir. Romanın başında her ikisi de birbirine gönül ilişkilerine dair hikâyelerini anlatırlar. Zeyno'nun babasının romandaki fonksiyonu *Tatarcık* romanındaki Tatar Osman'ın Lâle üzerindeki etkisinden farklıdır. Zeyno'nun babası kızı için daha çok bir sırdaştır. Bu durum *Zeyno'nun Oğlu* (1928) romanında da sürdürülür. Zeyno Diyarbakır'da yaşadığı sıkıntıları, Muhsin Bey'e anlatamadığı hislerini yazdığı mektuplarla sadece babası ile paylaşabilir.

Kadın ile erkeğin her alanda eşit olduğunu vurgulamak isteyen yazarlar, bu durumu cinslerin arasındaki fiziki farklılıkları ortadan kaldırmak suretiyle söz konusu etmeye çalışırlar. *Kalp Ağrısı*'nda Zeyno, roman boyunca erkeğe benzeyen yönleriyle ön plana çıkar. Sporcu kimliği, cesareti, güçlü fiziği, kalın sesi, sade giyimi, kısa saçlarıyla kızdan ziyade bir erkeği andıran Zeyno, roman boyunca kendisinin aksine özelliklere sahip olan Azize ile mukayese edilir.

Dejenere kadın tipi olarak değerlendirdiğimiz Azize, roman boyunca Zeyno'nun erkeklere has olan özelliklerde gösterdiği mahareti karşısında sorgulanır. Azize, kadının erkeğin arkasında duran, evde bekleyen, süslü bir ev eşyası gibi olanını temsil eder. Zeyno ise kadın ile erkeğin eşitliğini savunan ve bunu ispatlayan isim olarak karşımıza çıkar. Halide Edib, hayatın her alanında kadın ile erkeğin eşit şartlarda olduğunu savunan bir yazardır. Ona göre, ne kadın erkeğin, ne de erkek kadının arkasında durmalıdır. Her ikisi de hayatı yan yana, omuz omuza yaşmalıdır. Bu düşünceye oldukça fazla önem veren yazar, romanın üçüncü bölümünde Hasan ile Zeyno'nun yarışlarını içeren *Berabere* başlığı altında kaleme aldığı kısmı kurgular. Bu kısımda Hasan ile Zeyno Göksu'da farklı alanlarda yarışır. Bu yarışlar esnasında uzun mücadelelere rağmen ne Hasan Zeyno'yu ne de Zeyno Hasan'ı geçer. Halide Edib bu yarışlarda kadın ile erkeğin birbirine üstün gelmesine izin vermez, bu sebeple her defasında yarışlar berabere sonuçlanır. Halide Edib'e göre, "yeni kadın sporcudur, kuvvetlidir, sadece süs ve güzellik sembolü değildir. Her konuda hatta bedenî kuvvette erkekle eşittir" (Çeri, 1996: 42). Bu bağlamda 1939'da kaleme aldığı, bir bakıma *Sinekli Bakkal*'ın da devamı olan *Tatarcık* romanının genç kahramanı Lâle, yazarın hayalindeki Türk gencinin temsilcisidir.

Kalp Ağrısı romanında tam bir erkek gibi ortaya koyulan ideal kadın tasavvuru *Sinekli Bakkal* (1936) romanında cinsiyetinin hususiyetlerini muhafaza ederek karşımıza çıkar. Halide Edib'in olgunluk döneminin en önemli eseri olan bu roman, canlı bir İstanbul mahallesinde yaşayan farklı kesimlerden şahıs kadrosu ile dikkat çeker. Halkın içinden beslenerek kaleme alınan eserde, cinsiyet meselesi de halkın anlayacağı, kabul edeceği özelliklere büründürülerek okuyucuya sunulur. Romanın kahramanı Rabia nasıl erkek tipli kadına örnek ise, öte yandan

genç kızın babası da romanda “Kız Tevfik” lakabıyla anılarak cinslerin değişimine örnektir. Okuyucuya yabancı olmayan bu tipler, değişen cinsiyet tanımlamaları günlük hayatın bir parçası olduğu için rahatsız edici bulunmaz. Halide Edib, kadının erkekleşmesi meselesine farklı bir yaklaşımla, belki de kadınlaşan erkeklerden yola çıkarak değinmek istemiştir. Rabia’yı diğer roman kahramanlarına göre farklı bir yolla erkek tipli kadın olarak değerlendirir. Diğer romanlarında kadınları erkeklerle yarıştıran, onları erkek gibi çalıştıran ya da bir erkeğe bağırarak kadının gücünü vurgulayan yazar, tüm bunları bu romanda Rabia’nın şahsında birleştirir ve bunu yaparken diğer romanlara göre daha başarılı olur. Rabia’nın şahsında erkek tipli kadın olduğunu fark etmemize rağmen yazar, kahramanın bu özelliğinin Rabia’nın önüne geçmesine izin vermez. Rabia’nın karakterinin teşekkülünde dönemin diğer roman kahramanları gibi babasının bariz bir etkisi olmasa da Peregrini, Vehbi Dede ve İlhami Efendi gibi önemli isimlerin etkisi görülür.

Romanın başında Rabia’nın çocukluğundan itibaren onun sıradan bir kız çocuğu olmadığını görürüz. Onun her kararında hem güçlü bir “kız” yönü hem de arka planda yer alan bir “erkeklik” yönünün olduğunu söyleyebiliriz. Erkeklerin çocuk yaşta çalıştırılmasına alışkın olan Sinekli Bakkal’da Rabia çalışan tek kız çocuğudur. Sesinin keşfedilmesi ile küçük yaşta para kazanmaya başlar. Babasının sürgünden dönmesi ile babasının evine yerleşme kararı alır ve onun dükkânını idare eder. Çocukluğunda aldığı bu kararlar ve başardığı bu işler Rabia’nın ne kadar farklı ve güçlü bir kız olduğunu ortaya koyar. Çocukluğunda erkeklik yönleri pek fazla vurgulanmaz. Büyüdükçe bu özelliği daha belirgin bir hâl alır.

Rabia’nın romanda erkeklik yönünü ortaya çıkaran en önemli olay ise Sabit Beyağabey ile yaptığı tartışmadır. Kimsenin olmadığı bir vakit dükkâna gelip Rabia’yı korkutmak isteyen mahallenin kabadayısı olan bu genç, Rabia’dan beklemediği bir tepki ile karşılaşınca korkmaya ve ona yalvarmaya başlar. Genç kıza bir daha yaklaşmayacağına, yaklaşan olursa ilk kendisinin buna engel olacağını vaat etmeye eder. Rabia ise bir erkeğin himayesine ihtiyacı olmadığını söyleyerek onu dükkândan kovar. Rabia’nın büyüyor olması en çok mahallenin erkeklerini endişelendirir. Onun bir an önce evlenmesini isterler.

“Erkekler bir ayak evvel evlenmesine taraftardılar. Kız Sinekli Bakkal’ın erkek dünyasına meydan okuyan bir bayrak gibiydi. Fakat onlar da aralarında hiç bir delikanlıyı ona eş olabilecek kadar yürekli bulmuyorlardı” (Adıvar, 2000: 134).

Rabia mahallenin sıradan kızlarından çok farklı bir konumdadır. Onun akranları evlerinde, köşelerine çekilip kendilerine çıkacak taliplerini beklerken Rabia, mahallenin ortasında, mahallenin erkekleri gibi hayatın içindedir. Erkekleri rahatsız eden de bu olur. Mahallenin erkekleri Rabia’nın evlenince köşesine çekileceğini düşünürler, ancak bekledikleri gerçekleşmez. Osman ile evlenen genç kızın hayatında hiçbir şey değişmez. Değişen Osman’ın hayatı olur.

Rabia’nın başından geçen her olay onun güçlü, idealist bir Türk kadını olduğunu göstermek için yazar tarafından özellikle kurgulanır. Kahramanın gelişen olaylar karşısında verdiği tepkilerin arka planında, güçlü kadın imajını ortaya koyan erkekleşmiş bir Rabia vardır.

Halide Edib Adıvar’ın *Vurun Kahpeye* romanında Şükûfe Nihal’in *Çöl Güneşi* romanında olduğu gibi kadının erkek karşısında bir kimlik arayışına girdiği görülür. *Çöl Güneşi* romanında Zehra’nın toplum içerisinde kadının yerini belirleme çabası *Vurun Kahpeye* romanında Aliye’nin kasabalı karşısında kadına yer edinme gayretiyle söz konusu edilir. Romanın başından itibaren kahramanın gittiği kasabada “kadınlığının mücadelesini” verdiğine şahit oluruz. Kasabada Aliye, erkek ile aynı şartlara, aynı haklara sahip olmak isteyen, erkek kadar cesaretli, bilgili yeni bir kadın tipinin temsilcisidir. Hüseyin Efendi ona bağırınca genç kız altta kalmaz, o da Hüseyin Efendi’ye bağırır. Asırlardır kadının sessiz, boyun eğen haline alışık olan kasabalı için bu bir devrim niteliği taşır. Aliye’nin mücadelesi romanın sonuna kadar erkelere karşı olur. Bu durum ise açık bir şekilde erkeğin kendisi gibi bir kadına tahammülünün olmamasından ileri gelir. Roman boyunca mücadeleci yönü ve cesareti ile öne

çıkan Aliye, kadın olmanın getirdiği tüm zorluklarla karşılaşır. Kasabada kadın olmak, varlıkla yokluk arası bir durum arz ederken Aliye, kadının varlığını erkeklere hatırlatmak ister. Bunu yaparken erkeklerin dünyasına girer. Esasen bu durum dönemin tüm roman kahramanları için geçerlidir. Bu nedenle yazarlar tasavvur ettikleri kahramanları erkeklerin dünyasına hazırlamak için ya onları annesiz ya da etkisi olmayan bir anne ile düşerler. Halide Edib'in *Sinekli Bakkal* romanında Rabia'nın annesi Emine dışında diğer roman kahramanlarının üzerinde kadınların etkisini görmeyiz. Şükûfe Nihal'in de romanlarında anne veya diğer kadın kahramanlar etkisizdir.

Aliye romandaki hemen hemen tek kadındır diyebiliriz. Başka kadınların olmaması yazarın ortaya koyduğu tezi güçlendirmektedir. Aliye cesareti ile erkelerle eşit haklara sahip bir kadın olarak kasabalının karşısına çıkar, ancak kasabadaki sistem onu kabul etmez ve romanın sonunda mücadelesi uğruna ölür.

3. Kendi Dünyası İçinde Kurgulanan Kadın

Yenileşme sürecinde “kemalist kadın, bir erkek imajı içinde faaliyet göstermek zorunda kalmıştı. Erkek ağırlıklı bürokratik elit içinde yer almak, kadınlar için, belirli alanlarda geleneksel fenimen rolleri aşmayı ve kırmayı, başka alanlarda ise erkeklerin kadın bedenleri üzerindeki neredeyse “formel” kontrolüne boyun eğmeyi gerektiriyordu. Kemalist kadınların özellikle öğretmenlerin giyindikleri üniforma benzeri tayyörler, bu olgunun somut bir tezahürüdür” (Durakbaşa, 2000: 119, 120). Benzer şekilde, zamanla kadının sosyal hayattaki görünümünün bir asker gibi “üniformalaştırılması” karşısında dönemin yazarları, kadının bu değişime ayak uydurmasını sağlamak amacıyla ona erkeğin dünyasında yer açmaya çalışırlar.

Kadının çalışma hayatına dâhil olması, erkeklerle eşit haklara kavuşma arzusu kadın için “erkeleşme” tenkidini gündeme getirir. Dönemin yazarları arasında ciddi tartışmalara neden olan bu durum, kimi yazarlarca alay konusu olur. Hüseyin Rahmi gibi kadının erkeleşmesine karşı olan isimler bu durumu eleştirmek amacıyla alaylı bir dille eserler kaleme alırlar.⁴

Öte yandan kadının erkeleşmesine karşı olan dönemin kadın kalemleri ise bu durumu daha ciddi bir boyutta değerlendirirler. Kadının erkeleşmesi fikrine karşı çıkan yazarlardan birisi Halide Nusret Zorlutuna'dır. Yazarın *Gülün Babası Kim?* (1933) romanında romanın kahramanı Meclâ, yabancı bir okulda yatılı eğitim alır. Bu eğitimin sağladığı imkânlar neticesinde bir erkek kadar iyi yüzer, kürek çeker ve diğer birçok spor dallarında başarılı olur. Yaşadığı sergüzeşt sebebiyle tüm bu meziyetlerini reddetmeye başlayan genç kadın, önceden kendisine gurur veren bu spor dalları ile artık ilgilenmemeye başlar.

Halide Nusret, kahramanın sporcu yönünü önemsemez. Ona göre, kadının erkek ile eşit statüde olmasını sağlayan husus da bu olmaz. Esasen Halide Nusret kadının çalışma hayatına dâhil olmasına karşı çıkar. Kadının çalışmasını bir mecburiyet olarak görür. Kadının iktisadi hürriyeti fikrini de reddeder. O, kadınla erkeğin “vazifelerinin taksim edilmiş” olduğunu düşünür. Yazarın savunduğu çalışma hayatı kadının vazifelerini aksatmamak üzere yapabileceği işlerdir. Bu sebeple roman kahramanı Meclâ'ya en uygun gördüğü meslek yazarlık olur. Kahramanın çalışması için tüm şartlar eşi tarafından hazırlanır. Evde bulunan yardımcı kadınlar sayesinde çocuk ve evin diğer işleri ihmal edilmez. Romanın başında feminizmin tesiri ile hareket eden kahraman, çeşitli sporlarda gösterdiği başarıyla erkelerle eşit olduğunu savunurken yazar, kahramanı hayatın gerçekleri ile yüzleştirir. Böylece değişen Meclâ, erkek ile hürriyet merkezli sahip olmak istediği eşit hakları gözden geçirir. Daha önce inandığı ve savunduğu özgürlük alanlarını sorgular. Meclâ, eskiden övünerek yaptığı sporların hiçbirisininin

⁴ Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın kaleme aldığı *Kadın Erkeleşince* (1933) isimli tiyatro eserinde, kadının çalışma hayatına girmesiyle birlikte sosyal hayatta ne gibi aksaklıkların ortaya çıkacağı yazar tarafından alaylı bir dille kaleme alınır. (Bkz: Hüseyin Rahmi Gürpınar, *Kadın Erkeleşince*, Atlas Kitabevi, İstanbul, 1968.

kendisini erkeğin önünde yüceltmediğini ya da onunla eşit haklara sahip olmasını sağlamadığını anlar.

Halide Nusret'in eleştirilerinin yanında dönemin diğer yazarlarından Nezihe Muhiddin de kadının erkekleşmesinin toplumda ne gibi sorunlara yol açacağı üzerinde durur. "Nezihe Muhiddin, erkeklerle kadınlar arasında hiçbir fark olmadığını, dolayısıyla kadınlarla erkeklerin aynı bedensel güce sahip olduklarını, aynı giysileri giyebileceklerini söyleyenlere karşı çıktı. İki cins arasındaki farklılıkların " bir pilin zıt kutupları" eğretilmesiyle açıklanabileceğini ifade eder. Erkekler ile kadınlar mizaçları, ahlâkî ve biyolojik özellikleri bakımından farklıydılar" (Baykan, 1999: 32). Bu eleştirilerini romanlarında da sürdüren yazarın, özellikle Halide Edib'in romanlarına karşılık gelecek şekilde eserler tasavvur etmesi dikkat çeker.

Halide Edib'in *Tatarcık* ve *Kalp Ağrısı* romanları ile Nezihe Muhiddin'in *Güzellik Kraliçesi* (1933) isimli romanı meseleye benzer noktalardan yola çıkarak farklı sonuçlar elde etmeleri açısından önemlidir. Romanın kahramanı Belkıs, yaptığı sporlar ile erkek tipli kadına örnek gösterilir. Belkıs'ın yetişmesinde babasının etkili olduğunu görürüz. Adnan Bey karısını genç yaşta kaybedince kızını bir erkek gibi büyütme kararı verir. Annesini küçükken kaybeden Belkıs, babasının terbiyesine kolay alışır. Adnan Bey onu istediği gibi, bir erkek gibi, yetiştirmeyi başarır. Belkıs, küçük bir kızken akranları gibi renkli ve süslü şeyler karşısında zaaf göstermez. Erkek çocuklarla oynar ve onlardan geri kalmaz, aksine tüm oyunlarda onlardan önde yer almayı başarır. Diğer kız çocukları gibi bebekle oynamayan küçük kız, kadın hocadan da ders almayı kabul etmez. Çocukluğu bir erkekten farksız geçen Belkıs, genç bir kız olduğunda da çocukluğunda aldığı terbiye üzerine yaşar. Onun bir erkek gibi büyümesi tenis, yüzme ve ata binme gibi spor dallarında erkekler kadar başarılı olmasında etkili olur.

Belkıs, babası ve en yakın arkadaşı Lâmia ile bir davete katılır. Bu davette bir güzellik yarışmasının jüri üyeleri de bulunmaktadır. Heyetkiler onun da bu yarışmaya katılmasını isterler. Belkıs ise başlangıçta bu teklifi reddetse de bir süre sonra pişmanlık duyar. Kahraman bir fikrî buhran yaşamaya başlar. Zamanla ona yarışmaya katılmasını teklif eden gazeteci Vedat Naci'ye karşı duygusal yakınlık hissetmeye başlar. Belkıs'ın tüm davranışlarında onu cüretkâr kılan erkek gibi yetiştirilmiş olması olur.

"Heyecanlarında, hislerinde hür değil miydi? Hayatında daima bir erkek gibi yaşamaya azmetmemiş miydi? Bir genci beğenmek, ona müsait davranmanın manasında günah aramak ne budala bir mesnettir?" (Nezihe Muhiddin: 2006a, 127).

Romanın ilerleyen kısımlarında Vedat Naci, Nedim Münir, Harun Mecdi ve diğer kahramanlar aralarında çeşitli spor müsabakaları düzenlerler. Tenis maçında da diğer alanlarda olduğu gibi öne çıkan isim Belkıs olur. Yazar Belkıs'ın özellikle erkekleşen kadın yönünü vurgulayarak kahramanın gücünü ortaya koyar. Nezihe Muhiddin, sporun erkek ile kadın arasındaki hudutları aşmasına, iki cinsi aynılaştırmasına karşı çıkar. Belkıs'ın yaşadığı buhranlara çözüm bulmaya çalışan Lâmia, yazarı haklı çıkaracak bir sonuca ulaşır. Lâmia, Belkıs'a onun hastalığının erkek gibi olmasından kaynaklandığını söyler ve ona bir kadın olduğunu hatırlatır. Belkıs'ın kendisine gösterilen yoğun alakaya karşı duyarsız kalmasının sebebinin bu durum olduğuna inanan Lâmia, erkek ile kadının arasındaki hususiyetlerin bozulmaması gerektiğini, bozulursa dengelerin de bozulacağını savunur.

"İşte kati hüküm: Cinsler değişmez; hususiyetler bozulmaz... Bozulduğu zaman hayatın ahengi de bozuluyor..." (Nezihe Muhiddin: 2006a, 180)

Bu ifadeler Belkıs'ın içine düştüğü durumu gözler önüne serer. Lâmia, Belkıs'ın bir erkek gibi davrandığını, oysa kendisinin bir kadın olduğunu hatırlatır. Cinsler ayrılığına vurgu yapan genç kız, tüm meselelerin bu ayrılıktan ileri geldiğini savunur. Belkıs ise tüm kadınların kendisi gibi ızdırap çektiğini iddia eder. Lâmia buna karşı çıkar ve kendisinin acı çekerken bile bir erkek gibi davrandığını, bir kadının nasıl ızdırap çekmesi gerektiğini bilmediğini, "bir taraftan

cinsiyetinin temayüllerine kapılırken öbür taraftan fikir ve telakki hezimetinin acı sillesiyile mücadele” (Nezihe Muhiddin: 2006a, 180) ettiğini söyler.

Belkıs, Halide Edib’in *Tatarcık* romanındaki Lâle gibi babasının tesirinde eğitim almıştır. Yine yazarın *Kalp Ağrısı* romanındaki Zeyno gibi annesiz büyümüştür. Her iki romanın kahramanı gibi Belkıs da spor konusunda oldukça maharetlidir. Tüm bu ortak noktalara rağmen Halide Edib’in ideal kadın tipi olarak ortaya koyduğu kahramanların aksine Belkıs, güçsüz, yaşadığı fikrî buhrandan kurtulmaya çalışan, hissi davranan bir karakter olarak karşımıza çıkar. Nezihe Muhiddin, “erkek gibi giyinip erkeksi hayatlar süren kadınlara kuşku ile yaklaşır” (Baykan, 1999: 33). Bu kadınların hayatlarında sağlıklı bireyler olamayacakları gibi sağlıklı nesiller yetiştiremeyeceklerini ileri sürer.

Yazarın *Bir Aşk Böyle Bitti* (1939) romanında romanın başından itibaren kahramanın erkek tipli kadın oluşuna vurgu yapılır. Meral ile Doktor Suat romanın başında aralarında yaptıkları otomobil yarışı ile karşımıza çıkarlar. Meral yarışı önde tamamlamak için elinden geleni yapar ve muvaffakiyet elde edebilecekken önüne bir taş çıkar ve otomobili devrilir. Yaralanan genç kızın aklı hâlâ kazanamadığı yarışta kalır. Yazar, Meral’i cesur, özgüven sahibi, inatçı bir kız olarak tanıtır. Onun bu azmi ve cesareti karşısında Suat hayranlığını ifade eder ve Almanya’daki sporculardan bile daha cesur olduğunu genç kıza söyler.

Genç kız Suat’ın iltifatlarına sevinirken, Suat ise bir kadının bu kadar hudutsuz iradeli, cesur ve kuvvetli olmasının biraz tehlikeli olduğunu belirtir. Meral ise bunun erkekler karşısında bir silah olduğunu savunur. İki genç arasında geçen konuşmalar yazarın olaya bakışını ortaya koyar. Yazar, Suat’a hak verir. Nitekim romanın devamında Suat, Meral’e durumu daha detaylı anlatarak onu ikna etmeye çalışır. Ancak Meral erkeleşmenin kendisini erkeğin önünde eşsiz bir konuma getirdiğine o kadar inanır ki, genç adamın söylediklerini kabul etmez. Suat kadının erkeleşerek erkeklere yaklaştıkları görüşüne karşı çıkar. Ona göre, kadınlar erkeleşerek erkeği ondan uzaklaştırırlar. Genç adam, erkeklerin, kendilerine ait özelliklerini, övündüğü meziyetlerini bir başka cinste görmeye alışkın olmadıklarını söyler.

“Biz erkekler kendi hasletlerimizi çok kıskançlıkla benimsemiş mahlûklarız... Onları başka cinste görmeye alışkın değiliz... Çünkü artık onlara karşı acıma hissimiz kalmaz”
(Nezihe Muhiddin: 2006b, 12).

Suat’ın bu sözleri oldukça dikkat çekicidir. Yazar bunun örneğini romanda kahramana yaşatarak Suat’ı haklı çıkarır. Suat bir kadın ile bir erkeğin aynı özelliklere sahip olması halinde erkeğin kadına olan acıma hissini kaybedeceğini belirtir. Meral ise onun bu ifadelerini haksız bulur ve erkeğin kadını ona acıdığı için sevilmemesi gerektiğini düşünür. Genç adam ise ısrar eder, erkeklerin kadını kendisinden zayıf hissetmedikçe ona acımayacağını ve acımadıkça da onu sevmeyeceğini söyler. Romanda bu durum gerçekleşir. Romanın diğer bir kahramanı olan Bedia da tıpkı Meral gibi Suat’ı sever. Bedia, duygusal, zayıf bir kadındır. Eğitimini gerçekleştirmek için evlendiği Faslı kocası ile anlaşamamaktadır. Suat ile birbirlerini seven bu çiftin ilişkilerinde genç adamın daima Bedia’yı koruduğunu, onun zayıf sınırlarını tedavi etmeye çalıştığını görürüz. Meral ile kıyasladığımızda, Meral’in Suat kadar hatta belki Suat’tan daha güçlü bir kız olduğu vurgulanır. Onun Suat’a olan aşkı ise karşılık bulmaz. Suat ile iki arkadaş gibi anlaşır, yarış yaparlar. Suat, Meral’e acımaz, onun güçlü, iradeli bir kız olduğunu bilir. Romanın başında yaralanan genç kız, acısını belli etmemeye çalışır. Bunu fark eden genç adam, onu takdir eder, ancak bu durumdan çok da hoşlanmaz. Yazara göre de Meral, acı çektiğini ifade etse, ağlasa ya da çılgın atsa cinsiyetinin ona verdiği gibi davranmış olurdu. Meral’in Suat’a olan aşkın karşılıksız olmasının altında yatan sebep de onun genç adam tarafından bir kadın olarak görülmemeye başlanmasıdır.

Nezihe Muhiddin’in erkeleşen kadın karşısında müspet düşüncelere sahip olmadığını görürüz. Ona göre, cinsler ayrılığı mutlak suretle muhafaza edilmelidir. Kadının kontrolsüz bir biçimde erkeleştirilmesine karşı çıkan yazar, bunun getirdiği ciddi sonuçlar üzerinde durur. Erkeleşen kadının zamanla erkek karşısında kadınlığının sorgulanmaya başlandığına dikkat

çeker. Bir erkeğin kendisine has özelliklerini kadında görmekten hoşlanmadığını vurgulayan yazar, bu durumun kadın-erkek ilişkilerinde çeşitli sorunlara yol açacağını ifade eder.

Kadının erkekleşmesine en sert tepkiye Müfide Ferit Tek'in romanında rastlarız. Yazar, *Pervaneler* romanında erkek tipli kadına yönelik eleştirilerini feminizm karşıtlığı bağlamında yapar. Romanda erkek tipli kadını temsilen karşımıza Bahire çıkar. Okulun tanıtıldığı bölümde Bahire ve Leman tango yaparlar. Burada takdir toplayan ise tüm zerafetiyle tangoda dans eden Leman yerine, büyük bir maharetle erkek rolünü yerine getiren Bahire olur. Bahire için erkek kılığına girmek zor bir rolü üzerine almış olmak değildir. Feminizmin tesri ve okulun savunduğu eğitim ile erkekleşen Bahire, kısa saçları, mütemediyen giyindiği erkeklere özgü kıyafetleri ile erkeklerden farksızdır.

“O, her manasıyla bir ‘sportswoman’ idi ve bunu dünyaya ilân için ne lâzımsa yapardı. Daima külot ile gezer, hareketlerinde erkek tavırları takınır, aynı zamanda erkeklerden nefret ettiğini ilân ederdi. Dostu Miss. Hare ile evlenmemek ve daima kendi sahalarında erkeklerle mücadele etmek için yemin etmişlerdi” (Tek, 2002: 38).

Bahire, dönemin diğer yazarlarının tasavvur ettiği erkek tipli kadınlardan oldukça farklı özelliklere sahiptir. Diğer romanlarda söz konusu edilen erkek tipli kadınlar, kadın ile erkeğin eşitliğini ortaya koymak adına erkekle aynı sporları yaparak onlarla yarışan ya da erkeğin yaptığı birçok işi yapabilen kadınlar olarak karşımıza çıkar. Bahire ise bu kadınlardan farklı olarak evliliği reddeder, kadınlığını inkâr eder. Genç kız, feminizmin çok uç bir örneğini temsil etse de, onun kadınlığını kabul etmemesi önemlidir. Müfide Ferit'e göre, erkekleşen kadın, kadınlığını inkâr eder, ancak yaratışı sebebiyle erkek de olamaz. Yazar, feminizmin bu yönüne dikkat çeker. Kadınlığını inkâr eden bu kızlar, ne kadın ne de erkek olabilirler. Arada kalan, kimliksiz nesillerin yetişmesine neden olan bu akımın zararları üzerinde duran yazar, feminizme şiddetle karşı çıkar. Bahire'nin kimliksizliğine en güzel örneği, kendisini evlendirmek isteyen babası ile genç kız arasında geçen konuşmayla ortaya koyar. Bahire evlenmeye karşı çıkar. Babasına, kadına has vazifeleri yerine getiremeyeceğini ifade eden genç kız, cinsiyet olarak bir tercih yapması istenirse, tercihini erkeklikten yana kullanacağını belirtir.

“Baba, ben ne erkeğim, ne de kadınam; fakat bana ‘İlle bir cins intihap et’ dersen, bizim memlekette kadından ziyade erkeğe yakın olduğumu itiraf ederim ve o zaman beni evlendirmek fikrinde ısrar edersen benim işimi göreceksin, dikişlerimi dikişlerim, evimi temizleyecek birini bulman lâzım gelir... Böyle birinin ne cinsten olacağını artık sen takdir et” (Tek, 2002: 136,137).

Bahire'nin evliliğe karşı oluşu, erkek düşmanı olması onu dönemin diğer erkek tipli kadınlarından ayırır. Yazar, bir kadının böylesine erkekleşmesine ve erkek düşmanı olmasına anlam veremez. Bahire, kendisinin evlilik hakkında söylediklerini babasının anlamaması üzerine, yaşlı adama vazifesini anlatır. Kadın ile erkek arasındaki farkı ortadan kaldırmak için çalıştığını ifade eder ve istikbalin insanı olduğunu savunur.

“Biz istikbalin insanlarıyız. Biz, erkek ile kadın farkını ortadan kaldıran, bir tek beşer tanıyan peygamberleriz. Erkeği mağlup ettik ve kadınlığı muzaffer, hâkim mevkiine çıkardık. Benim vazifem budur” (Tek, 2002: 137).

Bahire'nin bu ifadeleri Kemalist söylem ile ortaya konulan 'cinsiyetsizleştirme' çalışmalarına ve bu düşünce etrafında toplanan yazarlara bir gönderme niteliğindedir. Müfide Ferit, feminizmin bir sonucu olarak yetişecek olan yeni nesillerin ne kadın ne de erkek kimliğine sahip çıkabileceğini savunur.

Romanın diğer kahramanlarının da erkekleşen kadına ait özelliklere sahip olduklarını görmekteyiz. Romanın başında Leman'ın arkadaşları ile tenis oynamak için okula gittiğini öğreniriz. Bunun içi okula gitmesine karşı olan Burhan'a annesinin verdiği cevap dikkat çeker.

Yaşlı kadın kızının okula gitmekte ısrar ettiğini, söyler. Şimdiki kızların erkek gibi çalışmak istediğini, kızının da okulu bitirip çalışmak istediğini belirtir.

Leman'ın erkek tipli oluşu sisteme karşı bir başkaldırı şeklindedir. Hiçbir şeyi bilinçli yapmayan genç kız, feminizmin getirisi olan erkeleşmeyi ya da erkek düşmanlığını da bilinçli bir şekilde yapmaz. Ailesine karşı direnç olarak kullandığı fikirler özgürleşmesini sağladığı için genç kız açısından önemlidir. Leman, bir taraftan evliliğe karşı çıktığını ailesine söylerken diğer taraftan erkeklerle flört eder. Okulda feminizmin ortaya koyduğu düşünceleri öğrenciler arasında yaymak amacıyla yapılan sözlü sınavda Leman'a sorulan soru onun feminizmi tam anlamıyla benimsemediğini ortaya koyar. Kendisine kadının kısa saç hakkında ne düşündüğüne dair sorulan soruya, saçın kadını güzelleştirdiğini, kesilen saç ile kadının güzelliğinin imha edileceğini, söyler. Bu sözler kendisinden saçlarını kesmemesini isteyen Jack'e aittir. Leman için feminizmin öğretileri önem arz etmemektedir. Okulda yaşanan bu olay, hem onun düşünmeyen bir kız olduğunu hem de okulun verdiği eğitimi ortaya koyması açısından önemlidir. Leman'ın bilinçsiz bir şekilde erkeleşmesi yazarın olaya farklı bir açıdan bakması anlamına da gelir. Dönemin birçok kadınının bilmeden Leman gibi erkeleştiğine dikkat çeken Müfide Ferit, bu duruma yönelik eleştirilerini Leman üzerinden söz konusu eder.

Sonuç

Modernleşme süreci ile birlikte toplumda meydana gelen değişimi bu dönemde kaleme alınan romanlar aracılığı ile değerlendirmek mümkündür. Osmanlı'nın geleneksel yapısının çözülmeye başlamasıyla birlikte Batı kültürü ile yakınlaşma, buna karşın geleneksel kültür ile araya mesafeler girmeye başlar. Özellikle Cumhuriyet ile değişen toplumsal yapı geleneksel yapının sorgulanmasına kapı aralar.

Kadınları erkeleşmeye iten sebeplerden biri erkekler tarafından sürekli ötekileştirilmek istenmeleridir. Yaptığı her yenilik kadına uygun olmadığı (cinsiyetine) ya da sınırlarını aştığı gerekçesiyle kadına yakıştırılmaz. Bu durum karşısında kadının tercihi ise kendi cinsiyetini inkâr etme ya da bu cinsiyetin sorumluluklarından sıyrılıp karşı cinsin özelliklerini, tavır ve davranışlarını benimseme şeklini alır. Kadın için erkeleşme adeta “varlığını ispat etme” durumu olur.

Yenileşmenin getirdiği en büyük tartışmalardan birisi bunun nasıl gerçekleşmesi gerektiği yönündedir. Feminizmin de etkisiyle erkeklere benzeyerek özgürleşmeye çalışan kadınlar, dönemin bazı yazarları tarafından eleştirilir. Cinslerin ayrılığı ilkesini savunan yazarlar kadının erkeleşmesi ile toplumsal dengenin bozulacağını öne sürerler. Bunun aksini düşünen yazarlar ise kadına özgürlük alanı yarattığı gerekçesini ortaya koyarak kadının erkeleşmesi ile erkeklerle eşit haklar elde edeceğini, erkeleşmenin kadını yıllardır evde, “süsbebek” olarak gören erkeğin karşısında kıymetli konuma taşıdığını düşünürler. Tüm bu tartışmalar farklı algılamalara, dolayısıyla romanlarda ortaya çıkan tiplere farklı değerler yüklenmesine neden olur.

Erkek tipli kadın erkeleşmeyi savunan yazarların romanlarında güçlü kadın imajını pekiştirmek için kullanılmıştır. Halide Edib *Ateşten Gömlek* ve *Vurun Kahpeye* romanları ile Şükûfe Nihal *Yalnız Dönüyorum*, *Çöl Güneşi* romanlarıyla kadını farklı yollardan erkeleşirmeyi hedeflerler. Bu romanlarda kadının erkek ile eşitliği genel itibari ile onun erkek ile aynı sahada yer almasına bağlanır. Bu sebeple idealize edilen kahramanlar kadınların dünyasından çıkarılıp erkeklerin hâkim olduğu bir dünya içerisinde mücadelesini sürdürürler.

Bu konuda farklı düşünen ise Nezihe Muhiddin, Müfide Ferit Tek ve onlar kadar sert bir duruş sergilemese de bir yönüyle de Halide Nusret olur. Kadının erkeleştirilmesine karşı çıkan yazarlardan Nezihe Muhiddin, ‘cinslerin birbirinden ayrı olduğunu, bunların aynışması söz konusu edilirse bu durumun yeni sorunlar ortaya çıkaracağını’ ifade eder. Yazarın bu görüşlerinden hareketle Cumhuriyet söylemine karşı bir tavır sergilediğini belirtmek mümkündür. Cumhuriyet'in “cinsiyetsizleştirme” politikası ile hedeflediği her alanda eşitlik

ilkesinin doğru olmadığını savunan yazar, bunun gerekçelerini, kaleme aldığı romanlarında belirtir. Müfide Ferit feminizmin ortaya koyduğu eşitlik düşüncesine tamamen karşı çıkar. Bu düşüncenin menşenin feminizm olması bile yazar için karşı konulması gereken bir fikir olmasına yeter. Bu yazarlar romanlarında erkekleşen kadını kendi değerlerinden ödün veren, fikrî buhrana düşmüş kadın olarak gösterirler.

Kadının erkekleşmesi ile tartışmaya açılan bir başka konu da kadının çalışması olur. Bu konuda da farklı düşüncelerin ileri sürüldüğü görülür. Şükûfe Nihal ve Halide Edib kadının mutlak suretle çalışması gerektiğini düşünürken Halide Nusret kadına öğretmenlik, yazarlık ya da hemşirelik gibi meslekleri uygun görür. Nezihe Muhiddin ve Müfide Ferit Tek ise kadının çalışmasına karşı çıkarlar.

Kaynakça

- Adivar, H. E. (2006a). *Ateşten Gömlek*. İstanbul: Özgür.
- Adivar, (1943). *Kalp Ağrısı / Sonsuz Panayır*. İstanbul: Remzi.
- Adivar, (2006b). *Zeyno'nun Oğlu*. İstanbul: Özgür.
- Adivar, (2000). *Sinekli Bakkal*. İstanbul: Özgür.
- Armağan, M. (2006). *Küller Altında Yakın Tarih*. İstanbul: Timaş.
- Baykan, A. (1999). 'Nezihe Muhittin'de Feminizmin Düşünsel Kökenleri', *Nezihe Muhittin ve Türk Kadını 1931*, (Yayına Hzl: Ayşegül Baykan ve Belma Ötüş- Baskett). İstanbul: İletişim.
- Çaha, Ö. (1996). *Sivil Kadın*. (Çeviren: Ertan Özensel). Ankara: Vadi.
- Çakır, S. (1994). *Osmanlı Kadın Hareketleri*. İstanbul: Metis.
- Çalışlar, İ. (2010). *Halide Edib: Biyografisine Sığmayan Kadın*. İstanbul: Everest.
- Çeri, B. (1996). *Türk Romanında Kadın 1923-38 Dönemi*. İstanbul: Simurg.
- Durakbaşa, A. (2000). *Halide Edib Türk Modernleşmesi ve Feminizm*. İstanbul: İletişim.
- Gürpınar, H. R. (1968). *Kadın Erkekleşince*. İstanbul: Atlas Kitabevi.
- Namık Kemal, (1988). *Vatan Yahut Silistre*. (Hazel: Kenan Akyüz). Ankara: K.T.B.Y.
- Nezihe Muhiddin, (2006a). *Bütün Eserleri 1. Güzellik Kraliçesi*. (Hzl: Yaprak Zihnioğlu). İstanbul: Kitap.
- Nezihe Muhiddin, (2006b). *Bütün Eserleri 2. Bir Aşk Böyle Bitti*. (Hzl: Yaprak Zihnioğlu). İstanbul: Kitap.
- Okay, O. (2005). *Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı*. İstanbul: Dergâh.
- Öztürkmen, N. M. (1999) . *Edibeler-Sefireler-Hanımefendiler İlk Nesil Cumhuriyet Kadınlarıyla Söyleşiler*. Reyo Matbaacılık.
- Şükûfe Nihal, (2008a). *Bütün Eserleri 2. Çöl Güneşi*. (Hzl: Yaprak Zihnioğlu). İstanbul: Kitap.

Şükûfe Nihal, (2008b). *Bütün Eserleri 2. Yalnız Dönüyorum*. (Hızl: Yaprak Zihnioğlu). İstanbul: Kitap.

Tek, M. F. (2002). *Pervaneler*. İstanbul: Kaknüs.

Tekeli, Ş. (1982). *Kadınlar ve Siyasal Toplumsal Hayat*. İstanbul: Birikim.

Yaraman, A. (2002). 'Toplumsal Değişme ve Kadında Erkeksilik'. *Psikanaliz Yazıları*. (Yay. Hızl: Ayça Gürdal, Tefrika Tunaboylu, M. Levent Kayaalp, Raşit Tükel) İstanbul: Bağlam.

Zihnioğlu, Y. (2003). *Kadınsız İnkılap*. İstanbul: Metis.

Zorlutuna, H. N. (2002). *Gülün Babası Kim?* Ankara: Kültür Bakanlığı.